

MIRJANA MITROVIĆ
autoportret
sa
Milenom

Obnovljeno i dopunjeno izdanje

Copyright © 1990, Mirjana Mitrović

Copyright ovog izdanja © 2009, LAGUNA

SADRŽAJ

Prva noć	7
Druga noć	19
Treća noć	27
Četvrta noć	33
Peta noć	45
Šesta noć	53
Sedma noć	69
Osma noć	73
Deveta noć	83
Deseta noć	91
Jedanaesta noć	101
Dvanaesta noć	109
Trinaesta noć	127
Četrnaesta noć	139
Epilog	159
Izjave zahvalnosti	163
Beleška o spisateljici	165

PRVA NOĆ

U manastirski konvikt za devojčice *Sve-ta Ana* u Gracu stigla sam sa zakašnjenjem od nekoliko nedelja. Školska godina je već bila počela, ali su pristali da me prime jer se majka iznenada razbolela i morala me dovesti pre nego što ode u Salzburg na lečenje. Zapravo, ta devojačka škola pri katoličkom manastiru, ne posebno ugledna i ne mnogo skupa ali solidna i stroga, trebalo je da me osamostali i očvrsne. Mada sam već imala dvanaest godina, ranije se nisam često odvajala od majke, a i u retkim periodima njene odsutnosti ostajala sam u kući njenih roditelja, svoje nane Bose i dede Stojana, zaštićena nežnošću i stabilnošću njihovog doma. Zato je moj rastanak s majkom bio praćen potokom suza i mnoštvom poljubaca, i ko zna dokle bi trajao da se nije pojavila muter Ros, kaluđerica zadužena za moju grupu, i, ne govoreći ništa, gotovo posednički stala iznad mene i tako prosto oterala majku.

Ne sačekavši da se teška manastirska kapija uz škripu zatvori, muter Ros me je stegla za ruku i žurno, skoro krijući

me svojom crnom mantijom, provela stazom do zadnjeg dvorišta.

„Odmah se okupaj i presvuci“, rekla je strogo, prekorno gledajući moju gizdavu ružičastu haljinu i svetle cipele, prebacila mi preko ruke crnu bezobličnu uniformu, koju do kraja neću skidati, kao ni ostale pitomice, i ugurala me kroz dvokrilna klimava vrata, iskrivljena i potklobučena od vrele pare.

Slučaj je hteo da u internat stignem baš u vreme kad se pitomice kupaju, što je za mene dobilo simbolično značenje ritualnog očišćenja i promene stanja. Zbog toga, sva moja sećanja na vreme provedeno u konviktu ostala su zamučena isparenjima iz kupatila, mističnih, gotovo paklenih kontura. Mislim da se tada, u trenutku kad sam naglo i neočekivano ostala bez sjaja dragog i lepog majčinog lica nad sobom, u meni začelo verovanje u duboka značenja i poruke događaja koje nazivamo slučajnim.

Naglo sam se obrela sama u polumraku hodnika. Muter Ros je ostala napolju. Kasnije sam saznala da monahinje ne ulaze u kupatilo kad su unutra devojčice moga uzrasta, plašeći se mladih tela u kojima greh pupi i postaje vidljiv, oslobođen seminarskih okova od ružne crne tkanine, koji su ih inače prekrivali i s kojima ću se prvi put suočiti u svlačionici kupatila. Ušla sam lagano, još misleći na majku i pazeći da ne pokvasim ružičastu haljinu i lepe antilopske cipele.

S još neoskrvnjenim dečjim čuđenjem posmatrala sam crne haljine na vešalicama duž zidova, zaprepašćena redovima mnogobrojnih ružnih metalnih dugmadi, koja su se pružala od kragne do ruba haljina (kao zaštita od greha), krupna i jako prišivena u sve četiri rupice. Na klupicama ispod njih stajale su nabacane gomilice prljavog ženskog rublja. Mada sam iznenada postala svesna da istu takvu crnu haljinu i sama držim preko ruke, nisam želela da se skinem u toj prostoriji.

Bilo je suviše mračno i hladno, i mada me je podilazila jeza u čipkastoj letnjoj haljinici, nisam želela da se lišim njenog prijatnog ružičastog svetla.

Iz unutrašnjeg hodnika je naglo, kao da je neko u susednoj prostoriji uključio gramofon, do mene doprla cika i vriska visokih i mladih ženskih glasova, i ja sam se uputila ka njima. Zakoračila sam u kupatilo, veliko, vlažno, toplo i puno pare, sa desetak tuševa koji su izvirali iz plafona i rasipali vrele mlazeve na sve strane. Preda mnom se ukazao jeziv i uzbudljiv prizor. Na sredini prostorije, na mokrim žutim daskama položenim na pod kupatila popločan ciglama, koprcala su se, ljuljala se u neobičnom, neuravnoteženom a ipak smislenom ritmu mokra i gola tela dveju poduhvaćenih devojčica. Uz pljuštanje vode, rvale su se, čupale, udarale jedna drugu pesnicama, laktovima, kolenima. Njihova mlada koža zatezala se ili opuštala prema pokretima, oštro sevajući pod mlazom ili titrajući u zgusnutom pramenu pare, dok je ostalih tridesetak, podeljeno u dva tabora, skakalo i vrištalo navijajući, a voda iz tuševa slivala se niz njihova mokra i glatka tela, skliska i svetlucava kao i riba.

Ugledale su me prvo navijačice. Zamukle su i trenutak zabezegnuto gledale u mene, dok su se one koje su ležale na podu u zagrljaju rvača, držeći jedna drugu za mokre, raščupane bičeve kose, polako razdvajale i ustajale, oslanjajući se na kolena. Uspravljale su se vrlo sporo, svaka ispred svog tabora, licem okrenute prema meni. U zanemlosti koja je najednom nastala, šištavo prskanje tuševa i tupo udaranje vodenih kapi o drveni oblog podalo je neobično čujno.

Produženo trajanje prizora, izazvano mojim jakim uzbudjenjem, omogućilo mi je da ih trajno sačuvam sa svim prelivima i pojedinostima. Rvačica s moje desne strane bila je riđa i pegava, a leva je imala crnu kosu, usko dugačko lice i velika, malo kriva, poluotvorena usta. Obe su bile moje vršnjakinje,

ali su, za razliku od mene, imale već narasle i napupele grudi koje su im izazivački štrčale napred, riđoj nad naborima sala na stomaku, njenoj protivnici nad redovima rebara koja su se nizala pod kožom, čvrstom i zategnutom preko vitkog, žilavog tela. Naspram njihove, nikako nisam uspevala da zamislim sopstvenu nagost, do tada uvek pažljivo skrivanu. Već naredne godine moje će telo izrasti naglo, postaće veliko, ali mekano i mlitavo, i ja ću ga kasnije dobro upoznati i istražiti kao udaljenu i egzotičnu oblast, ali će, čak i onda, osećaj nagosti uvek ostati praćen jezom zbog sećanja na potočić prljave sapunjave vode koja je curila ispod dasaka ka slivniku konviktskog kupatila i, dok sam ja stajala nepomično kao opčinjena, razlivala se i lagano mi kvasila desnu antilopsku cipelu.

„Nova!“, krikнула je riđa devojčica, uperivši svoj oštri, izduženi prst u mene, dok je njen glas, odbijen od zidova vlažne i prazne prostorije bez prozora i umnožen, dopirao do mene s razornom moći sablasnih jerihonskih truba. Za ostale devojke bio je to ratni poklič. Kao pomahnitale, one su se ustremile na mene, mahale rukama, krivile lica, prskale me i zasipale vodom. Trčale su pod tuševе i hvatale vodu u skupljene dlanove prazneći ih po meni, po mojoj ružičastoj haljini, po kosi. Neke su, u domišljatosti izazvanoj ratničkim zanosom, podizale glave prema mlazevima tuševa, puneći usta vodom, kao petlovi, i pljuvale je po meni, pokazujući jezike. Njihovi naduti obrazi su se praznili dok sam ja stajala ukopana, prestrašena i zgrožena, mokra, haljine slepljene uz telo. Ali pomisao da bi trebalo da pobegnem nije me ni okrnula. Stajala sam u mestu, držeći crnu uniformu konvikta preko zgrčene desne ruke, sve dok se moje mučiteljice nisu zadovoljile i prestale da se zabavljaju. Mnogo jače od straha, držalo me je nepomičnom jedno jako hrišćansko osećanje koje sam, kasnije, nazvala gordost žrtve.

Tokom boravka u manastiru postalo mi je jasno da je kupatilo tajni centar manastirskog kruga, sedište skrivenog života pitomica. U njemu su se praznile energija i čulnost, nakupljene tokom dana i sabijene pod dugačkim crnim haljinama, od grla do članaka zakopčanim neverovatnim brojem ružnih metalnih dugmadi, sa četiri rupice na svakom, grubim crnim koncem prišivenih unakrst.

Devojčica moga uzrasta u konviktu je bilo tridesetak, u toku školske godine još nekoliko su roditelji doveli, dve su izbačene zbog lošeg ponašanja, a čak nekoliko ih se razbolelo, pa su morale da odu pre kraja. Spavale smo u sobama sa po petnaest kreveta, odeljenih platnenim paravanima. Zimi se slabo grejalo. Ujutru nam je iz usta izlazila gusta para kad bismo uzdahnule ili progovorile, mada pre molitve nismo smele mnogo govoriti. Režim sličan vojničkom u zajednici samih žena doveo je do krajnosti svakojake oblike suptilnog fizičkog iscrpljivanja. Monahinje sa svojim bledim, beskrvnim licima i krutim pravolinijskim mantijama bile su, izgleda, maštovite jedino u ispoljavanju moći i despotizma. Bile su ohole do bezumlja, a njihovi međusobni odnosi čulni i oštri, daleko od pobožnog. Čak i fanatično obožavanje raspetog Hristovog kipa pred oltarom imalo je izrazitu erotsku dimenziju. Uspevale su ipak, na neki neobičan način, da ne izazvavši ni tračak ljubavi, probude u srcima svojih pitomica osećanja i osobine vrlo nalik svojim.

Nisu mi izričito branile da crtam, ali osim zadatih tema nije bilo dozvoljeno crtanje u sobi za učenje, u biblioteku se nije smeo unositi blok, u crkvi je bilo svetogrđe crtati svetovne prizore (čak i cveće), a u spavaonicu se ulazilo tek pred spavanje. Zato sam za utihu mnogo čitala i dobro savladala nemački jezik, što je i bio cilj moga boravka.

Postala sam poslušna do pokornosti, suviše da bi me bilo ko u školi zavoleo, ali je to bio jedini način da izbegnem

kazne. Kod kuće me nikada nisu kažnjavali. Rasla sam bolešljiva, prezaštićena i okružena odraslima. Bilo je dovoljno da, kad nešto zgrešim, kažu „stidi se“ i ja sam se stidela. Ni u konviktu nisam dobijala batine. Nijednom na svojim dlanovima nisam osetila tanak fiskav vrbov prut koji je svakoga dana ostavljao crvene tragove na rukama mnogih devojčica. Sada mi je žao zbog toga, jer sam umesto kazne iskusila nešto daleko teže i mučnije – strah. Da sam barem jednom osetila vruć, tanak udarac na svojim dlanovima, znala bih šta je kazna i ne bih se toliko plašila. Ovako, taj prut me je godinama progonio u snovima, uzdignut i preteći kao rez, u izduženoj beskrvnoj ruci bez tela.

Nedugo po dolasku, kasno po podne, u onih nekoliko slobodnih trenutaka dok sam pisala pismo majci u Požarevcu, muter Majer, upravnica škole i manastira, poslala je da me pozovu u njenu kancelariju. Ona nije držala časove i pre toga sam je videla samo izdaleka, u crkvi. Ipak, njeno ime mi je bilo dobro poznato jer je bilo pominjano skoro isto koliko i ime Božje. Podjednako su i učenice i monahinje strepele od odlaska u njenu sobu. Očekivala sam da ću biti kažnjena, iako ništa nisam skrivila. Tada sam već naučila da između krivice i kazne ne mora postojati jasna i krivcu razumljiva veza. Strepnja koja se zgušnjavala u strah, dok sam se pela stepenicama po plavim i zelenim senkama koje su padale sa vitraža na visokim prozorima, pokazala se bezrazložna.

Muter Majer je imala okruglo ružičasto lice i neobično velike plave oči ispod debelih naočara, koje su odudarale od njene crne odore i visoke monaške kape. Ponudila me je da sednem i postavila nekoliko pitanja o utiscima o školi, ali moje odgovore nije slušala s pažnjom. Držeći ruke skrštene jednu preko druge na stolu za kojim je sedela, dugo zadržavajući pogled na njima, vrlo tihim ali uočljivo strogim glasom upitala me je:

„Za svoga boravka ovde, frojlajn Barili, da li ste nekoj od pitomica ili sestara rekli da su vaši roditelji rastavljeni?“

Pogledala sam u nju zgranuto. Majka joj je rekla, proleteo mi je kroz glavu. Nisam smatrala potrebnim da se o tome govori.

„Ne“, odgovorila sam kratko, više promucala, jer mi se brada počela tresti kao pred plač. Osećala sam se vrlo uvređeno, posramljeno, ni sama ne znajući tačno zašto. Kakve sad to veze ima, mislila sam, šta se to koga tiče? Majka već suviše pati i ovako. Zar nije dovoljno što se zbog toga razbolela? Pretpostavila sam da će me sada ispitivati, ali muter Majer je naglo ustala od stola, dajući mi na znanje da je razgovor završen.

„Dobro onda“, rekla je samo, „sami nemojte nikome o tome govoriti, a ako vas neko pita, čutite... i dođite da mi o tome javite.“

Ionako slabu komunikaciju sa devojčicama iz razreda svela sam na minimum. Stalno sam očekivala da me neka počne ispitivati o rastavi mojih roditelja, a taj je događaj, tada još uvek svež, za mene bio nešto toliko strašno da se o njemu nije smelo ni misliti, a kamoli razgovarati. Sve više sam se okruživala ćutanjem, držeći se po strani, ne razgovarajući ni sa pitomicama, ni sa kaluđericama. (Samo sam majci svaki dan pisala duga pisma.) Nikada ni sa jednom pitomicom nisam razmenjivala ceduljice za vreme časova, iako je to bila glavna rasonoda, a kad je jednom muter Ros uhvatila poruku slučajno zalutalu na moju skamiju, da izbegnem kaznu, rekla sam ko je pošiljalac. Posle toga, krug tišine oko mene još više se proširio i nekako zgusnuo, postao neprobojan. Nije mi preostao niko, osim Boga. I mada su me te godine njime najviše strašili, jedino se njega nisam bojala.

Majka je za Božić, na putu za banju, svratila da me obiđe, ali ja se nisam žalila i nisam je molila da me izvede iz škole. Stidela bih se da joj kažem razlog, a ni van škole mnogo utehe

me nije čekalo. U krugu manastira lepa stara gotska kapela postala je moje прибежиште. Bio mi je dovoljan mali Bog, nainvan i bezbrižan u naručju svoje velike i nesrećne majke od fajansa uz bočni zid kapele. On je bio uvek prisutan veran drug i zaštitnik, koji mi je dodelio svoju sudbinu, izabravši me u patnji. Te hladne mesece provela sam čak mirno i spokojno, svoju potrebu za društvom i ljubavlju zadovoljavajući u kapeli, okrećući svoje lice ka njemu.

Negde pred Uskrs, sećam se igre kosih zrakova sunca koji su prodirali kroz prozore, lagano i jedva primetno grejući tešku kamenu građevinu, dok sam zaneta klečala uz bočni zid moleći malog Boga i njegovu veliku mamu za zdravlje svoje majke, trglo me je nečije iznenadno i intenzivno prisustvo. Okrenula sam se ka devojčici koja je klekla sasvim blizu mene, dodirujući me laktom i prstom na usnama mi pokazujući da treba da ćutim, mada ja nisam ni imala nameru da kažem bilo šta. Zagledala sam se u njeno buc masto okruglo lice i prepoznala pitomicu koja nije spavala sa mnom u sobi, ali sam je zapamtila jer je primetno hramala i na svojoj kraćoj nozi nosila crnu kožnu cipelu na šniranje sa teškom drvenom potplatom koja se od druge razlikovala za nekoliko santimetara. Kad bi prolazila kraj mene, jedva sam se uzdržavala da ne gledam u nju suviše upadljivo, ali kad bi prošla mimo mene i moj pogled više ne bi mogao da je povredi, prepuštala sam se neodoljivoj potrebi da posmatram njenu debelu potplatu i njen gegucavi hod koji me je općinjavao. Zbog toga mi je njeno lice bilo daleko manje blisko i trebalo mi je nekoliko trenutaka da ga prepoznam ovako blizu kraj sebe. Naginjući poverljivo glavu ka meni, ona ga je primakla još bliže, šapućuci:

„Ja znam, ti si pravoslavna. Ne boj se, svi to znaju. Ali ja te ne mrzim. Moja majka je luteranka, otac me je doveo ovamo...“

Naglo i neočekivano je začutala, kao što je i počela da govori. Kao da su reči istrošile verovatno dugo skupljanu hrabrost, preduslov ove iskrenosti. Ustala je trzajem, uzmićući od mene natraške, na sredini se žurno prekrstila i, oštro povlačeći svoju kraću nogu, brzo izašla iz crkve. Moja zgranutost i ćutanje prekinuli su komunikaciju, obavijajući nas obe, i mene i moju nesuđenu drugaricu, dimom straha u kome smo se zaplele. Mada sam podsvesno želela prijateljstvo i okrepljujući razgovor, bila sam suviše nesvesna svoga položaja da bih se mogla prepustiti.

Dok je ona odlazila, u tišini je ječalo škripanje debelog đona po mermernom podu crkve, a u meni je, dok sam je pratila općinjenim pogledom, raslo osećanje smutnje i neizvesnosti. Znala sam dobro da se majka, nana i deda Stojan, ujaci i svi u Požarevcu krste s tri spojena prsta, i da njihove skupljene šake, po pravoslavnom zakonu, lagano kao orahove ljuste plove ka njihovim čelima, a da se deda Barili i rođaci u Rimu krste sa četiri, po katolički, brzo i odsečno, kao i ovde, u Austriji, u manastiru. Tim razlikama majka me je podučila još ranije, ali im nije pridavala mnogo važnosti, govoreći da je to vera ista, a da su male formalne razlike beznačajna pitanja ukusa. Moj otac Bruno Barili, Italijan i katolik po rođenju, oženio se mojom majkom Danicom Pavlovićevom u Srbiji, u pravoslavnoj crkvi i po pravoslavnom običaju. U toj istoj crkvi i ja sam krštena. Mada nas troje nismo živeli zajedno i nismo činili porodicu ni pre rastave mojih roditelja, majka me je učila da poštujem očevu veroispovest. Ja, međutim, nisam upamtila da sam oca ikada videla da se krsti. (Mnogo kasnije sam saznala da je bio ateista, što meni, nažalost, nikada nije pošlo za rukom da postanem.)

Uteha koju sam do tada nalazila u stabilnosti i hladovitosti kapelice odjednom mi više nije bila dovoljna. Činilo mi se

da se njeni teški zidovi razmiču, ostavljajući me nezaštićenu i otkrivajući moje prisustvo očima sveta kao golotinju.

„Kome mi pripadamo, čiji smo?“, pitala sam malog ružičastog Boga u krilu njegove velike, tužne majke.

Razvod mojih roditelja i svest o različitosti njihovih veroispovesti u meni su se sklopili nepredvidivom dečjom logikom u saživljavanje sa sudbinom malog Isusa. Verujući da sam, kao i moj mali Bog, definitivno pripala majci, dok ne kucne daleki čas žrtvovanja, počela sam se krišom, u kape-
li, krstiti pravoslavno. Tajnost toga čina utvrđivala me je u uverenju o sopstvenoj različitosti. Da sam mogla da razumem kako time gajim i uznosim grešnu i opasnu svoju sujetu, molila bih se malom Bogu i njegovoj mami da me spasu i oproste. Ali tada sam morala da se hrabrim, i molila sam se jedino da mi daju snage da izdržim do kraja.

